10/07/2026

Η εκκλησιολογική σημασία της μνήμης των Αγίων και των Πνευματικών Πατέρων

/ Γνώμες

Απάντηση στον προβληματισμό περί «δημόσιας φήμης» των σύγχρονων Γερόντων στο άρθρο του π. Ιωάννη Χρυσαυγή.

- του Απόστολου Νικολαΐδη –*Ομότιμου Καθηγητή του ΕΚΠΑ και Προέδρου του Ινστιτούτου «Άγιος Μάξιμος ο Γραικός»*

Η πρόσφατη διοργάνωση του Διεθνούς Θεολογικού Συμποσίου για τον μακαριστό Γέροντα Αιμιλιανό Σιμωνοπετρίτη προκάλεσε την παρέμβαση του π. Ιωάννη Χρυσαυγή, ο οποίος εξέφρασε επιφυλάξεις για την εκκλησιαστική πρακτική της δημόσιας μνήμης συγχρόνων Γερόντων. Αν και κάθε θεολογικός διάλογος είναι θεμιτός, η προσέγγιση του π. Χρυσαυγή παρουσιάζει ένα σοβαρό μεθοδολογικό πρόβλημα: η αδιάκριτη γενίκευση στην οποία προβαίνει ταυτίζοντας τη δημόσια εκκλησιαστική τιμή με κοσμικές πρακτικές προβολής ή προσωπολατρίας. Η Ορθόδοξη Εκκλησία, όμως, ουδέποτε τίμησε τους Αγίους της για να προβάλει ανθρώπους, αλλά διότι μέσα στη ζωή τους φανερώθηκε η άκτιστη ενέργεια του

Αγίου Πνεύματος.

Η τιμή προς έναν Γέροντα δεν είναι δημόσια αναγνώριση ή διαφήμιση, αλλά ομολογία πίστεως ότι ο Χριστός εξακολουθεί να ενεργεί μέσα στην Εκκλησία Του. Η Εκκλησία είναι κοινότητα λειτουργικής μνήμης, η οποία δεν αποτελεί αναπόληση ενός χαμένου παρελθόντος, αλλά βίωση μιας διαρκούς πραγματικότητας. Ήδη από την αποστολική εποχή, ο Απόστολος Παύλος προτρέπει: «Μνημονεύετε τῶν ἡγουμένων ὑμῶν… μιμεῖσθε τὴν πίστιν» (Εβρ. 13,7).

Η τιμή αυτή δεν είναι ανθρωποκεντρική. Όπως διατυπώνει ο Μέγας Βασίλειος, η τιμή προς τους «ομοδούλους» που αγίασαν αποτελεί απόδειξη εύνοιας προς τον κοινό Δεσπότη (PG 31, 508BC).

Η τιμή προς τους αγίους αναφέρεται στον Θεό. Δεν σταματά στον άνθρωπο, αλλά διαβαίνει μέσα από τον άνθρωπο στο Θεό. Όταν η Εκκλησία οργανώνει ένα συνέδριο για μια πνευματική μορφή, αναζητεί να ερμηνεύσει τον τρόπο με τον οποίο η θεία Χάρη ενήργησε μέσα σε έναν άνθρωπο προς οικοδομήν ολοκλήρου του Σώματος.

Η Ιστορική Πράξη της Εκκλησίας

Η ιστορία επιβεβαιώνει ότι δεν υφίσταται αντίθεση μεταξύ της προσωπικής ταπεινώσεως του μοναχού και της ευθύνης της Εκκλησίας να διαφυλάξει τη διδασκαλία του.

Ο Μέγας Αθανάσιος και ο Μέγας Αντώνιος: Ο Μέγας Αντώνιος υπήρξε η κατεξοχήν μορφή της αφάνειας. Εάν η δημοσιοποίηση της ζωής ενός ασκητή ήταν αλλοίωση του ιδεώδους, ο Μέγας Αθανάσιος δεν θα συνέγραφε τον Βίο του. Ο Αθανάσιος όμως έκρινε ότι η ζωή του Αντωνίου ανήκε σε ολόκληρη την Εκκλησία ως μαρτυρία της Αναστάσεως και της Πεντηκοστής.

Οι Καππαδόκες και ο Άγιος Χρυσόστομος: Οι Πατέρες εκφωνούσαν εγκωμιαστικούς λόγους για Αγίους και Μάρτυρες όχι σε κλειστές συνάξεις, αλλά σε μεγάλους ναούς ενώπιον χιλιάδων πιστών, θεωρώντας την πράξη αυτή λειτουργική και όχι κοσμική.

Άγιος Συμεών ο Νέος Θεολόγος: Υπερασπίστηκε δημόσια την αγιότητα του πνευματικού του πατέρα, Συμεών του Ευλαβούς, παρά τις αντιδράσεις, τονίζοντας ότι η εμπειρία της θεώσεως δεν μπορεί να παραμένει ιδιωτική υπόθεση.

Σύγχρονη Αγιορειτική Παράδοση: Για παράδειγμα ο Άγιος Σιλουανός και ο Άγιος Παΐσιος απέφευγαν την προβολή. Ο Άγιος Σιλουανός δεν επιδίωξε ποτέ να γίνει

γνωστός, ούτε άφησε πίσω του κάποιο οργανωμένο συγγραφικό έργο. Εάν δεν υπήρχε ο μαθητής του, ο Άγιος Σωφρόνιος του Έσσεξ, δεν θα γνωρίζαμε τίποτε για αυτόν τον Άγιος. Ο Άγιος Σωφρόνιος δεν θεώρησε ότι προδίδει την ταπείνωση του Γέροντός του γράφοντας τον περίφημο βίο του και μεταφέροντας τις γραφές του. Μετά την κοίμηση των εν λόγω Αγίων, όμως, η Εκκλησία εξέδωσε τα έργα τους και οργάνωσε συνέδρια, αναγνωρίζοντας το χρέος της να διαφυλάξει την πνευματική τους παρακαταθήκη.

Η Περίπτωση του Γέροντος Αιμιλιανού

Η θεολογική μελέτη του έργου του Γέροντος Αιμιλιανού εντάσσεται οργανικά σε αυτή την παράδοση. Ο ίδιος ουδέποτε επιδίωξε τη δημοσιότητα. Το Συμπόσιο δεν «κατασκεύασε» τη φήμη του, αλλά επιχείρησε να μελετήσει επιστημονικά μια ήδη υπάρχουσα πνευματική ακτινοβολία. Ο Γέρων Αιμιλιανός υπήρξε κεντρική μορφή στην αναγέννηση του Αγίου Όρους τον 20ό αιώνα, μεταμορφώνοντας όχι κτίρια, αλλά πρόσωπα. Η επίδρασή του, μέσω των αδελφοτήτων της Σιμωνόπετρας και της Ορμύλιας, απέκτησε παγκόσμιες διαστάσεις, επηρεάζοντας την πνευματική ζωή σε Ρουμανία, Σερβία, Ρωσία, Ευρώπη και Αμερική.

Η Λανθασμένη Χρήση της Ρήσεως του Αγίου Παϊσίου

Ο π. Χρυσαυγής επικαλείται τη φράση του Αγίου Παϊσίου: «Αλλοίμονο στον μοναχό του οποίου η φήμη φτάνει στην Αθήνα». Ωστόσο, η αποσπασματική χρήση αποφθεγμάτων είναι θεολογικά επισφαλής. Ο Άγιος απευθυνόταν σε μοναχό, προειδοποιώντας τον να μην επιδιώκει ο ίδιος τη δόξα. Δεν απευθυνόταν στην Εκκλησία, η οποία έχει χρέος να μην λησμονεί τους χαρισματούχους ασκητές της. Το γεγονός ότι ο ίδιος ο Άγιος Παΐσιος τιμάται σήμερα παγκοσμίως αποδεικνύει ότι η προσωπική αφάνεια και η μεταγενέστερη εκκλησιαστική μνήμη είναι απολύτως συμβατές.
Η παρεξήγηση περί «Γεροντισμού».

Ο όρος «γεροντισμός» χρησιμοποιείται κακώς τις τελευταίες δεκαετίες συχνά για να περιγράψει παθολογικές σχέσεις εξάρτησης. Αν και τέτοιες εκτροπές υπάρχουν, το σφάλμα είναι να θεωρούνται οι εκτροπές αυτές ερμηνευτικό κλειδί για την ορθόδοξη πνευματική πατρότητα. Οι Γέροντες ανέκαθεν ήταν οι στύλοι της Εκκλησίας, ακραιφνείς φορείς της ορθόδοξης πατερικής παράδοσης, έχουν φθάσει και βιώσει την τελειότητα της εν Χριστώ ζωής. Έχουν θεωθεί, για αυτό και οι πιστοί τους πλησιάζουν ζητώντας την θεραπεία τους, αναζητώντας έναν άνθρωπο που γνωρίζει εμπειρικά την οδό προς τον Θεό. Το «Αββά, ειπέ μοι λόγον ίνα σωθώ» είναι ένα διαχρονικό αίτημα του αγωνιζομένου Χριστιανού.

Βιβλική βάση: Ο Απόστολος Παύλος ονομάζει τον εαυτό του «πατέρα» των Κορινθίων, διότι τους γέννησε διά του Ευαγγελίου (βλ. Α΄ Κορ. 4,15).
Ουσία της υπακοής: Η αυθεντική υπακοή δεν καταργεί το πρόσωπο, αλλά θεραπεύει τον άνθρωπο ως ψυχοσωματική ύπαρξη και οδηγεί στην ελευθερία από τα πάθη. Ο πνευματικός πατέρας δεν υποκαθιστά τον Χριστό, αλλά οδηγεί προς Αυτόν.

Ο Γέρων Αιμιλιανός: Η διδασκαλία του οικοδομείται στην ελευθερία της αγάπης. Το γεγονός ότι από τη συνοδεία του αναδείχθηκαν ισχυρές και δημιουργικές προσωπικότητες (ηγούμενοι, ιεράρχες, θεολόγοι) καταρρίπτει κάθε υπόνοια ψυχολογικής εξάρτησης.

Μεθοδολογική αστοχία και υπαινιγμοί

Η θεολογία, ως επιστήμη της Εκκλησίας, δεσμεύεται από την ακρίβεια και την τεκμηρίωση. Το άρθρο του π. Χρυσαυγή, ενώ εκφράζει εύλογες ανησυχίες για φαινόμενα κακοποίησης στην Εκκλησία, υποπίπτει στο σφάλμα να συνδέει αυτά τα φαινόμενα με τον Γέροντα Αιμιλιανό μέσω συνειρμών και όχι αποδείξεων. Η ρητορική γειτνίαση ανόμοιων περιπτώσεων δημιουργεί μια εσφαλμένη εντύπωση «συλλογικής ενοχής», η οποία είναι ξένη προς τη βιβλική και πατερική παράδοση. Η απουσία οποιουδήποτε ιστορικού τεκμηρίου που να συνδέει τον Γέροντα με κακοποιητικές συμπεριφορές καθιστά τους υπαινιγμούς επιστημονικά έωλους. Η ποιμαντική ευαισθησία για τα θύματα δεν απαλλάσσει τον θεολόγο από την υποχρέωση της ιστορικής ακρίβειας.

Ο Ησυχασμός ως εκκλησιαστικό γεγονός

Υπάρχει μια σύγχρονη τάση να ερμηνεύεται ο ησυχασμός ως ατομική, ιδιωτική μορφή θρησκευτικότητας. Αυτό όμως είναι πλάνη. Ο ησυχαστής δεν απομακρύνεται από τον κόσμο για να τον περιφρονήσει, αλλά για να εισέλθει βαθύτερα στο μυστήριο της Εκκλησίας. Η προσευχή του γίνεται «υποστατική», αγκαλιάζοντας όλη την ανθρωπότητα. Η Εκκλησία αναγνώρισε τη διδασκαλία του Αγίου Γρηγορίου Παλαμά όχι ως προσωπική γνώμη, αλλά ως δόγμα, αποδεικνύοντας ότι η εμπειρία της θεώσεως αφορά ολόκληρο το Σώμα. Ο μοναχισμός είναι λειτουργία της Εκκλησίας, ο «πνεύμονας» του εκκλησιαστικού σώματος. Ο Γέρων Αιμιλιανός υπήρξε φορέας αυτής της ζώσας ησυχαστικής παράδοσης, και η μελέτη του έργου του είναι φυσική συνέπεια της εκκλησιολογικής αυτοσυνειδησίας.

Συμπέρασμα: Το Βαθύτερο Διακύβευμα

Η συζήτηση δεν αφορά απλώς ένα συνέδριο, αλλά το πώς η Εκκλησία αντιλαμβάνεται τη σχέση της με τους Αγίους και την ησυχαστική της παράδοση. Εάν εφαρμόζονταν οι επιφυλάξεις του άρθρου του π. Χρυσαυγή, δεν θα έπρεπε να είχαν γραφεί οι Βίοι των Οσίων ούτε να είχαν εκφωνηθεί οι εγκωμιαστικοί λόγοι των μεγάλων Πατέρων ούτε να είχε γίνει συλλογή των Αποφθεγμάτων των Γερόντων. Η Εκκλησία όμως δεν φοβάται τη μνήμη των Αγίων· τη θεωρεί έκφραση της μνήμης του Θεού μέσα στην ιστορία.

Η αυθεντικότερη απάντηση σε κάθε αμφισβήτηση είναι ο καρπός της ζωής του Γέροντος Αιμιλιανού: οι εκατοντάδες μοναχοί και μοναχές, οι πνευματικοί πατέρες και οι χιλιάδες πιστοί που αναγεννήθηκαν μέσα από τον λόγο του. Κατά το κριτήριο του Κυρίου, «ἀπὸ τῶν καρπῶν αὐτῶν ἐπιγνώσεσθε αὐτούς» (Ματθ. 7,16). Η Εκκλησία θα συνεχίσει να προβάλλει τέτοια ζωντανά παραδείγματα, διότι κάθε γενιά έχει ανάγκη να βλέπει ότι το Ευαγγέλιο παραμένει μια πραγματικότητα που μεταμορφώνει τον άνθρωπο «χθὲς καὶ σήμερον καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας» (Εβρ. 13,8).